

SOCIAL AND HUMAN SCIENTIFIC

Balkır S. (2019), "Otistik Çocukların Bakımının Yapıldığı İşletmelerde 24-36 Aylık Çocukların Sosyal ve Duygusal Gelişim Özelliklerinin İncelenmesi", Vol: 2 Issue: 5; pp: 214-229

Anahtar Kelimeler: İşletmelerde Otistik Çocuklar, Otizm, Sosyal Gelişim, Duygusal Gelişim.

Keywords: In The Bussiness Autistic Child, Social Development, Emotional Development.

Makale Türü Araştırma Makalesi

OTİSTİK ÇOCUKLARIN BAKIMININ YAPILDIĞI İŞLETMELERDE 24-36 AYLIK ÇOCUKLARIN SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİM ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

The Social and Emotional Development Characteristics of Autistic Children Between 24-36 Months

Seçil BALKIR *

Geliş Tarihi / Arrived Date
14.03.2019

Kabul Tarihi / Accepted Date
30.04.2019

Yayınlanma Tarihi / Published Date
30.04.2019

ÖNSÖZ

Bu araştırma, 24-36 aylık otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişim özelliklerinin belirlenmesi amacıyla planlanmıştır. Araştırmanın örneklemini, kar amacı gütmeyen işletmelere kayıtlı, yaşları 24-36 ay arasında değişen 60 otistik çocuk (10 kız, 50 erkek) oluşturmaktadır. Araştırmada; otistik çocuk ve ailesi hakkında bilgi toplamak amacıyla "Kişisel Bilgi Formu", çocuğun sosyal ve duygusal gelişim özelliklerinin belirlenmesi amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen "Otistik Çocuklar İçin Sosyal ve Duygusal Gelişimi Değerlendirme Aracı" kullanılmıştır. Aracın yapı geçerliği ölçülen özellik bakımından durumu bilinen grupların karşılaştırılması yoluyla yapılmıştır. Bu amaçla, normal ve otistik çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanlar için yapılan t-testinin sonuçları hesaplanmıştır. Otistik ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracı aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Sosyal ve duygusal gelişimi değerlendirme aracının güvenilirliğiyle ilgili olarak, Cronbach's Alpha katsayısı, öte yandan teste yer alan maddelerin bireyleri ölçülen özellik açısından ne derece ayırt edip etmediğini açıklamak için madde korelasyon toplamları hesaplanmıştır. Cronbach's Alpha katsayısı otistik çocuklar için .92, normal gelişim gösteren çocuklar için .89, toplam için ise .97'dir. Elde edilen verilerin istatistiksel değerlendirmesinde parametrik olmayan testlerden olan Mann Whitney-U Testi ve Kruskal Wallis-H Testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre; çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanlar arasında kardeş sayısına [U= 237.00, p>0.5], çocukların yaşına [x²(2)=4.24, p>0.5], tanı yaşına [x²(2)= .721, p>0.5], eğitim sürelerine[x²(3)= 3.75, p>0.5], annelerin öğrenim durumuna [x²(2)= 2.65, p>0.5], annelerin yaşına [x²(2)= 1.51, p>0.5], babaların yaşına [x²(2)= .237, p>0.5] göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.

ABSTRACT

This research has been planned to identify the social and emotional development characteristics of autistic children between 24-36 months. The research group is comprised of 60 autistic children (10 girls and 50 boys) whose ages vary between 24-36 month who are registered with the nonprofit businesses. In the research, the "Personal Information Form" has been used to gather information about the autistic children and their families and the "Scale for the Evaluation of Social and Emotional Development for Autistic Children" which was developed by the researcher to identify the social and emotional development characteristics of the child. The structural validity of the test has also been identified by way of comparison of the groups whose condition is known in terms of the measured characteristic. For this purpose, the results of the t-test performed for the points which the normal and autistic children obtained in the scale for the evaluation of social and emotional development have been calculated. Cronbach's Alpha coefficient has been calculated with regard to the reliability of the scale for the evaluation of social and emotional development, and on the other hand, the item correlation aggregates have been calculated in order to explain to what extent the items contained in the test distinguish the individuals in terms of the measured characteristic. Cronbach's Alpha coefficient is .92 for the autistic children; .89 for normally-developing children and .97 on the total. In the statistical evaluation of the data so obtained, the Mann Whitney-U Test and Kruskal Wallis-H Test which are of non-parametric tests have been performed. According to the data obtained; it is observed that there is a significant difference between the points obtained in the scale for the evaluation of social and emotional development by the children by the number of siblings and sequence of birth (p < 0.5). it is observed that there is a significant difference between the points of the scale for the evaluation of social and emotional development of the children by the father's status of education (p < 0.5).

1. GİRİŞ

Türkiye’de özel eğitim hizmetleri 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK,1997) ve buna bağlı olarak Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (ÖEHY, 2018) ile düzenlenmektedir. ÖEHY (2018) de, “özel eğitim ihtiyacı olan birey, bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey” olarak tanımlanmaktadır. Bu genel tanım, farklı özelliklere sahip özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin tamamını kapsamaktadır. Bu bağlamda yönetmelikte engel grupları, “görme, işitme, bedensel engelli, hafif, orta, ağır ve çok ağır düzeyde zihinsel engelli, hafif, orta ve ağır düzeyde otizmi olan birey ve özel yetenekli birey” olarak sınıflandırılmıştır. ÖEHY (2018) de zihinsel engelli bireyler; Hafif düzeyde, “zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde hafif düzeydeki yetersizliği nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine sınırlı düzeyde ihtiyacı olan birey”. Orta düzeyde, “zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki sınırlılık temel akademik, günlük yaşam ve iş becerilerinin kazanılmasında özel eğitim ve destek eğitim hizmetine yoğun şekilde ihtiyacı olan birey”. Ağır düzeyde, “zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki eksiklikleri nedeniyle yaşam boyu süren, yoğun özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan birey”. Çok ağır düzeyde, “zihinsel yetersizliği yanında öz bakım, günlük yaşam ve temel akademik, becerilerini kazanamayan yaşam boyu bakım ve gözetime ihtiyacı olan birey” olarak tanımlanmaktadır. ÖEHY (2018) incelendiğinde özel eğitimin tanımında özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitiminde özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile bireylerin bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterliliklerine uygun ortamlara özellikle vurgu yapılmaktadır.

İnsanın gelişimi sürekli olmakla birlikte, gelişimin hızı her yaşta farklılık göstermektedir. Gelişim ve değişimin en hızlı olduğu dönem yaşamın ilk altı yılıdır. Bu dönem verilen eğitim olanaklarından çocukların en fazla yararlanabilecekleri dönemdir. Bu dönemde verilen becerilerin öğrenilmesi çok daha kolay ve kalıcı olmaktadır. Çocuğun gelişim alanları ile ilgili bilgi sahibi olmak, onun etkili bir eğitim ortamının sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu durum otistik çocukların eğitiminde de önemli bir unsurdur (Aral ve ark.,2001:13). Otizm, özellikle yaşamın ilk üç yılı içinde ortaya çıkan gelişimsel bir sendrom olarak tanımlanmaktadır. Otistik çocuklarda, özellikle sosyal ve duygusal gelişim alanı ile ilgili problemler görülmektedir. Otistik çocukların normal yaşlılarıyla birlikte günlük yaşamlarını sürdürebilmeleri için bu gelişim özelliklerinin desteklenmesi gerekmektedir. Ancak gerekli olan desteğin sağlanabilmesi için otistik çocuğun sosyal-duygusal gelişim özelliklerinin bilinmesi kaçınılmazdır. Eğitimcilerin, otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri hakkında bilgi sahibi olmaları, bu çocuklar için etkili bir öğrenme ortamı oluşturmalarını kolaylaştıracaktır. Otistik çocukların gelişimsel özelliklerine göre hazırlanmış uygun eğitim programları sayesinde; hem çocukların gelişimsel özellikleri desteklenmiş, hem de günlük yaşama uyum becerileri artırılmış olacaktır. Hazırlanan bu çalışma; otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişim alanında göstermiş oldukları davranış özelliklerini belirlemek amacıyla planlanmıştır. Otistik çocukların bu gelişim özelliklerinin belirlenmesinin, alanda çalışan profesyonellere eğitim yaşantıları planlamaları konusunda önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Otistik davranışların, gelişim sorunlarının bir sonucu olduğu fark edildikten sonra bu bozukluklarda hangi becerilerin yeterince gelişmediği konusu ilgi odağı olmuştur. Yapılan çalışmalarda “otistik özellikleri” olan çocukların ortak noktasının sosyal etkileşim, iletişim ve hayal gücü gelişiminin yokluğu ya da bozukluğu olduğu bulunmuştur. Ayrıca bu çocuklarda etkinlik ve ilgi alanları dar, katı ve yineleyicidir (Wing, 2005: 23-24).

Otistik çocuklara ilişkin en önemli problem, belirli bir yaşa kadar normal gelişim özellikleri göstermeleri, kesin tanı konulmasının güçlüğü ve eğitime geç başlanmasıdır (M.E.B.,2002:X). Otistik çocuğun erken tanısı, uygun müdahalelerin ve eğitimin başlatılması, çocuğun sonraki gelişimi açısından hayati derecede önem taşımaktadır. Erken tanı, özel eğitimin bir an önce başlatılması açısından önemlidir. Bu ise küçük çocukların henüz öğrenme çağında büyük potansiyeller taşımaları ve eğitimin sonuçlarından daha fazla yarar görmeleri anlamına gelmektedir. Uzmanlar ve araştırmacılar, bu kritik yaşlardan sonra otistik çocuğun gelişiminde fazla bir değişme olmayacağını saptamışlardır. Hatta, bu çocukların normal çocuklar gibi kendi kendilerine yeterli bir öğrenme tekniği geliştirmeleri için, bir süre sonra mevcut potansiyellerini de kaybetmelerine, düzeltilmesi zor yönlerde sapmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle, normal bir çocuk kendiliğinden veya çevreden sınırlı bir yardımla tüm gelişimini aktif bir şekilde yürütürken, otistik çocuk sürekli yardıma gereksinim duymakta, bir an önce özel eğitim alması gerekmektedir (Korkmaz, 2005: 91).

1960'lı yıllardan bu yana, otizmin tedavisi ile ilgili yapılan çalışmalarda en iyi tedavinin eğitim olduğu görüşü benimsenmektedir. (Darıca ve diğerleri,2002:73). Otizmin çok geniş bir davranış yelpazesine sahip olduğu gerçeğinden hareketle, her bir otistik bireyin birbirinden farklı özellikleri, farklı davranış problemleri olduğunu da bilmek gerekmektedir. Otistik bir bireyin eğitimine başlamadan önce, eğitim programını ve biçimini oluştururken, bu durum göz önüne alınmalıdır. Çünkü otistik çocukların davranış özellikleri birbirinden farklı olduğu gibi her birinin eğitimsel öncelikleri de birbirinden farklı olabilmektedir (Ateş, 2005:31). Araştırmalar, otistik bireylerin iyi yapılandırılmış, bireyselleştirilmiş eğitim programlarına olumlu yanıt verdiğini göstermektedir. Eğitim çocuğun özel gereksinimlerine göre uyarlanmış olmalıdır. Çocuğun gereksinimlerine göre hazırlanan programın, yapılandırılmış bir örgütte ve uzman kişilerce, uygun araçgereç kullanılarak uygulanması, otistik çocukların eğitimlerinin temelini oluşturmaktadır (Korkmaz, 2005: 91).

2. LİTERATÜR

2.1. Otizm

Otizm, yaşamın erken dönemlerinde başlayan ve yaşam boyu süren, sosyal ilişkiler, iletişim, davranış ve bilişsel gelişimde gecikme ve sapmayla belirli, nöropsikiyatrik bir bozukluk olarak kabul edilmektedir (Aydın,2003:17). Kelime olarak "kendine dönük" anlamı taşımaktadır. Erken çocukluk psikozu, atipik gelişme gösteren çocuklar, çocukluk şizofrenisi olarak da değerlendirilen bu sendrom; "infantil otizm" diye tanımlanmış, yaygın gelişimsel bir bozukluktur (<http://www.autism-tr.org/06.12.2006>). Uluslararası alan yazında otistik spektrum bozukluğu (autistic spectrum disorder) ve yaygın gelişimsel bozukluk (pervasive developmental disorder) terimleri birbirinin yerine kullanılmaktadır. Otistik spektrum bozukluğu, ileri düzeyde ve karmaşık bir gelişimsel yetersizlik çeşididir. Otistik spektrum, doğuştan var olabileceği gibi, üç yaşa kadar olan dönemde de başlayabilmektedir (Kırcaali,2003:7).

2.2. Otistik Çocukların Genel Özellikleri

Otistik spektrum bozukluğuna sahip bireylerde, çeşitli gelişim alanlarıyla ilişkili pek çok özellik, farklı düzeylerde ve bileşkelerde görülebilmektedir. Örneğin, bazılarında bu belirtilerin hemen hepsine hafif ya da orta düzeyde rastlanırken; bazılarında bu belirtilerin yalnızca birkaçı çok yoğun biçimde görülebilmektedir (Kırcaali,2003:7). Otizmin bazı belirtileri zaman içinde kaybolabilmekte ya da yerini farklı davranışlara bırakabilmektedir.

Günümüze kadar yapılan tanımları, ölçütleri ya da belirtileri, çocuk psikiyatristi Micheal Rutter ve arkadaşları dört başlık altında toplamışlardır: 1. Otizmin ortaya çıkma sıklığı 30 aylıktan önce görülmektedir. 2. Çocukların dil ve konuşma gelişiminde belirgin bir gecikme söz konusudur. 3. Zihinsel gelişimle ilgili olmayan ancak sosyal gelişimle ilgili olan yetersizlik söz konusudur. Sarılma kucaklama gibi fiziksel teması reddetme, insanlara karşı genel bir ilgisizlik buna örnek olarak verilebilir. 4. Kalıplaşmış oyun becerileri gözlenmekle birlikte, aydınlığı korumada ısrar etme ve değişikliğe tepki göstermede belirgin davranışlar arasındadır. Rutter'ın belirttiği bu ölçüler, daha sonra dünyada ve ülkemizde de yaygın olarak kullanılan DSM-IV (The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders)'e temel olmuştur.

3.KONU İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde 1990'dan günümüze kadar otizm konusunda yapılmış olan araştırmalara tarih sıralaması esas alınarak yer verilmiştir. Gümüşcü,1990 yılında yaptığı araştırmada, 6-9 Yaş Otistik Çocuklara "Önce" ve "Sonra" zaman kavramlarını sözel olarak ifade etme becerisinin kazandırılmasında "operant şartlanma" ve "tesadüfi öğrenme" yöntemlerinin etkisini incelemiştir. Örneklem grubu toplam altı çocukta oluşmuştur. Bu çocuklar üçer kişilik iki gruba ayrılmış, gruplardan birinde "operant şartlanma" diğerinde "tesadüfi öğrenme" yöntemleriyle çalışılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre "operant şartlanma" ve "tesadüfi öğrenme" yöntemleri arasında otistik çocukların eğitimi açısından belirgin bir fark bulunmadığı görülmüştür.

Akçakın ve arkadaşlarının (1993) yaptığı araştırmada, otistik, sınır ve normal zekalı, hafif ve orta derecede zeka özürü, ağır ve derin derecede zeka özürü dört grup çocuk, başvuru yaşı, anababa yaşı, anababa eğitimi ve doğum sırası gibi değişkenler yönünden karşılaştırılmıştır. Ayrıca gruplar, gebelik ve doğum sırasındaki sorunlar, bebeklik dönemindeki hastalıklar, motor gelişim ve ilk sözcükleri söyleme yaşı yönünden de incelenmiştir. Otistik çocukların anne ve babalarının eğitim düzeylerinin diğer; sınır ve normal zekâlı, hafif ve orta derecede zekâ özürü, ağır ve derin derecede zekâ özürü çocuklara göre daha yüksek olduğu, bu nedenle de, hastanede doğum olasılığının arttığı, otistik ve ağır

derecede zeka özürlü çocukların kliniğe daha erken yaşta getirildikleri, bu 2 grupta gebelik ve doğum sorunlarının daha fazla olduğu belirlenmiştir. Otistik çocukların motor gelişim yönünden, sınır-normal zekâli çocuklarla, sözcük söyleme yaşı yönünden ise hafif-orta derecede zekâ özürlü çocuklarla benzerlik gösterdikleri görülmüştür.

Eren (1994) araştırmasında; Türkiye’de otistik çocukların aile yapıları üzerine sosyolojik bir inceleme yapmıştır. Araştırmada, anne babaların otistik bir çocuğa sahip olduklarını öğrendikleri andan itibaren ne gibi sosyal ve duygusal problemler yaşadığı, nasıl tepkiler verip, toplumdaki, çevreden ve eşlerden ne gibi beklentiler içine girdikleri, anne babanın otistik çocuğu kabullenme ve ilgi düzeylerinin birbirinden farklı olup olmadığı araştırılmıştır.

Aydın (2004), yaşları 3-6 yaş arasında olan otistik çocuk ailelerini öfke ve öfke ifade biçimleri ile otistik çocuklarının cinsiyetleri, annelerin çalışıp çalışmadıkları ve eğitim durumları, çocukların öfke nöbeti geçirip geçirmediği, öfke nöbeti geçiriyorsa; öfke nöbeti geçirme sıklıkları açısından incelemek amacıyla araştırmasını planlamıştır. Sonucunda; 3-6 yaş otistik çocuk annelerinin öfke ve öfke ifade biçimleri cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde sürekli öfke ve öfke içi alt ölçeklerinden alınan puanlarda anlamlı bir farklılık bulunmazken, öfke dışı alt ölçeğinden alınan puanlarda erkek çocuğa sahip annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunduğu, öfke kontrol alt ölçeğinde ise kız çocuğa sahip annelerin lehine anlamlı bir farklılık bulunduğu saptanmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırma, 24-36 aylık otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişim özelliklerini incelemek amacıyla planlanmıştır. Bu doğrultuda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. 24-36 aylık otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri yaşa göre farklılık göstermekte midir?
2. 24-36 aylık otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
3. 24-36 aylık otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerinde kaçınıcı çocuk olduğunun bir etkisi var mıdır?
4. 24-36 aylık otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerinde kardeş sayısı etkili bir faktör müdür?
5. 24-36 aylık otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerinde ilk otistik tanısı alma zamanı etkili bir faktör müdür?
6. 24-36 aylık otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerinde çocukların almış oldukları özel eğitim süresi etkili bir faktör müdür?
7. 24-36 aylık otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri üzerinde annenin yaşı etkili bir faktör müdür?
8. 24-36 aylık otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri üzerinde babanın yaşı etkili bir faktör müdür?
9. 24-36 aylık otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerinde annenin eğitim durumu etkili bir faktör müdür?
10. 24-36 aylık otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerinde babanın eğitim durumu etkili bir faktör müdür?
11. 24-36 aylık otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerinde annenin çalışıyor olması etkili bir faktör müdür?
12. 24-36 aylık otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerinde babanın çalışıyor olması etkili bir faktör müdür?

5. VARSAYIMLAR

Örnekleme seçilen otistik çocukların evreni yansıtacak nitelikte olduğu kabul edilmiştir.

Araştırmada kullanılmış olan Bilgi Formu ve Otistik Çocuklar İçin Sosyal- Duygusal Gelişimi Değerlendirme Aracı'nın ebeveynler tarafından içtenlikle cevaplandırıldığı kabul edilmiştir. Araştırmada kullanılan "Otistik Çocuklar İçin Sosyal- Duygusal Gelişimi Değerlendirme Aracı'nın geçerli ve güvenilir bir araç olduğu kabul edilmiştir.

6. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Araştırmada incelenecek olan sosyal ve duygusal gelişim özellikleri, "Otistik Çocuklar İçin Sosyal-Duygusal Değerlendirme Aracı'nın ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

Araştırma İzmir il merkezi sınırları içinde bulunan, kar amacı gütmeyen işletmelere kayıtlı 24-36 aylık, otistik çocukları kapsamaktadır.

7. YÖNTEM

7.1. Evren ve Örneklem

7.1.1. Araştırmanın Evreni

İzmir il merkezinde bulunan kar amacı gütmeyen işletmelere kayıtlı 24-36 aylık otistik çocuklar araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.

7.1.2. Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın örnekleme seçilirken, amacı gütmeyen işletmelere kayıtlı, otistik tanısı almış olan tüm çocukların dosyaları taranmıştır. Bu doğrultuda; yaşları 24-36 aylar arasında değişen otistik çocuklar, araştırma grubu olarak seçilmiştir. Araştırmada 10 kız, 50 erkek olmak üzere toplam 60 otistik çocuk incelenmiştir.

7.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada; otistik çocuk ve diğer aile bireyleri hakkındaki bazı genel bilgileri elde edebilmek amacı ile araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu ile otistik çocuklarda görülen sosyal ve duygusal özellikleri belirlemek amacı ile "Otistik Çocuklar İçin Sosyal ve Duygusal Gelişimi Değerlendirme Aracı" kullanılmıştır.

7.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Otistik çocuk ve ailesi hakkında bilgi toplamak amacıyla oluşturulan Kişisel Bilgi Formu'nda çocuğun yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı, kaçınıcı çocuk olduğu, çocuğa otistik tanısı konulma yaşı, çocuğun almış olduğu özel eğitim süresi, anne ve babanın yaşı, eğitim durumu, çalışma durumu ve mesleklerine ilişkin sorular yer almaktadır

Kişisel Bilgi Formu'ndaki sorulara ilişkin bilgiler çocukların aileleri ile yüz yüze görüşülerek elde edilmiştir.

7.2.2. Otistik Çocuklar İçin Sosyal ve Duygusal Gelişimi Değerlendirme Aracı

Otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişim özelliklerini değerlendirmek için ise, araştırmacı tarafından; "Autism Treatment Evaluation Checklist (ATEC) (Rimbland ve diğerleri, 1999), Modified Checklist for Autism in Toddlers (M. CHAT) (Robins ve diğerleri, 2001), Checklist for Autism Toddlers (CHAT) (BaronCohen ve diğerleri, 1999), Pervasive Developmental Disorder Screening Test-II (PDDST-II) (Siegel, 1999), Autism Behavior Checklist (ABC) (Krug ve diğerleri, 1978), Communication and Symbolic Behavior Scales, Developmental Profile (CSBDP) (Wetherby ve diğerleri, 2002)" araçlarından faydalanılarak hazırlanan "Otistik Çocuklar İçin Sosyal ve Duygusal Gelişimi Değerlendirme

Aracı" kullanılmıştır. CHAT, 18 aylık çocuklar için hazırlanmış bir aile anketidir. Anket 9 adet evet/hayır sorusu ve 5 adet çocuk gözlem maddesinden oluşmaktadır. Sosyal ilgi, sosyal oyun, dikkat, fonksiyonel oyun (hayali oyun) becerilerini ölçmektedir. Anketin uygulama süresi yaklaşık 15 dakikadır. M-CHAT, 24 aylık çocuklar için uygulanan bir aile anketidir ve uygulama süresi yaklaşık 10 dakikadır. Sosyal ilişki ve kavramaya ilişkin 23 adet evet/hayır sorusundan oluşan bu anketin, 9 maddesi CHAT'den alınmıştır. PDDST-II, 18 aylıktan 5 yaşa kadar olan çocuklar için kullanılan bir aile anketidir. İçerik olarak, çocukların duygusal, duyumsal özellikleri, dikkat, davranışsal ve diğer gelişimsel işaretlerini kapsamaktadır. Uygulama süresi yaklaşık 5-10 dakika arasındadır. ABC, çocukların davranışlarıyla ilgili beş bölüme ayrılmış 57 sorudan meydana gelmektedir. Bu bölümler duyumsal, ilişkilendirme, vücut ve nesne kullanımı, dil ve sosyal gelişimdir. ABC, otistik çocukları profesyonel olarak değerlendirmede ve yorumlamada eğitilmiş, otistik çocuğu olan aileler veya otistik çocuklarla çalışan öğretmenler tarafından kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Öncelikli olarak okul çağındaki ağır rahatsızlıkları olan çocuklar arasındaki otistikleri belirlemek için tasarlanmış olmasına rağmen 3 yaşa kadar olan küçük çocuklarda da kullanılmaktadır. CSSDP, toplam 24 adet sorudan

oluşan bir kontrol listesidir. 24 soru, küme adı verilen yedi bölüme ayrılmıştır. Bunlar, duygu ve göz teması, iletişim, el-kol hareketleri, sesler, kelimeler, anlama ve nesnelere kullanmadır. ATEC, otizmde uygulanan değişik yöntemlerin etkilerini ölçmeyi amaçlayan, internet üzerinden kolayca uygulanabilen bir sayfalık bir ankettir. 4 adet ara başlıktan oluşmaktadır:

1. Konuşma/Dil/ İletişim (14 madde)
2. Sosyallik (20 madde)
3. Duyumsal/Kavramsal Farkındalık (18 madde)
4. Sağlık/Dış Görünüş/Davranış (25 madde)

ATEC kullanıcıları sonuçları, (4 ara sonuç ve bir toplam sonuç) anketi bilgisayarlarından web sitesine gidip doldurarak anında ve ücretsiz öğrenebilmektedirler.

Araştırmaya öncelikli olarak, araçların İngilizce'den Türkçe'ye çevirisi yapılarak başlanmıştır. Daha sonra araçların sosyal ve duygusal gelişim maddeleri alınarak bir araya getirilmiş ve uzman görüşleri değerlendirilerek ölçüğe son şekli verilmiştir. Araç; otistik çocuklar konusunda çalışan yedi uzmanın (Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Okul Öncesi Eğitim, Çocuk, Ergen ve Erişkin Psikiyatrisi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik) görüşüne sunulmuş, uzmanların görüşleri doğrultusunda bazı maddeler formdan çıkarılmış ve gerekli düzeltmeler yapılarak uygulanabilecek duruma getirilmiştir.

Araç; 24-36 aylık otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerine ilişkin ifadeleri içermektedir. İfadelerin bazıları normal duygu ve davranışları tanımlarken, bazıları da problem olabilecek durumları tanımlamaktadır. Araçta yer alan toplam soru sayısı 49'dur.

7.2.3. Aracın Geçerlik Çalışmaları:

Testin yapı geçerliği faktör analizi ile incelenmiştir. Yapılan ilk analiz sonuçları 15 maddenin faktör yük değerlerinin .30 dan düşük olduğunu göstermiştir.

Faktörlerle düşük ilişki gösteren bu maddeler testten çıkartılarak analiz 49 madde için tekrarlanmış ve testin tek faktörlü olduğu görülmüştür. Analiz sonuçları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Faktör Analizi

Madde No	Faktör Yük Değeri	Madde No	Faktör Yük Değeri	Madde No	Faktör Yük Değeri
S 1	.874	S 20	.653	S 40	.659
S 2	.742	S 22	.653	S 39	.753
S 3	.779	S 15	.743	S 44	.723
S 7	.799	S 23	.810	S 45	.712
S 9	.751	S 24	.613	S 43	.616
S 6	.627	S 28	.647	S 41	.394
S 5	.595	S 31	.649	S 46	.770
S 4	.567	S 27	.695	S 47	.778
S 8	.322	S 26	.722	S 42	.440
S 11	.554	S 30	.620	S 48	.352
S 10	.622	S 25	.456	S 49	.514
S 12	.503	S 32	.406	S 13	.449
S 14	.437	S 33	.436	S 19	.565
S 16	.346	S 34	.449	S 29	.744
S 18	.615	S 38	.564	S 35	.763
S 17	.659	S 36	.640		
S 21	.659	S 37	.636		

Tablo 1 incelendiğinde, faktör yük değerlerinin .87 ile .32 arasında değiştiği, tek bir faktörün veri matrisi ile ilgili varyansın %39.5 unu açıkladığı görülmektedir.

Tablo 2. Öz Değer ve Varyans Değerleri

Öz Değer: Açıklanan	19.36
Varyans	%39.5

Tablo 2'de özdeğer ve varyans değerine ilişkin bulgular verilmiştir. Özdeğer: %19,36, varyans

ise, %39 olarak bulunmuştur.

Testin yapı geçerliği ölçülen özellik bakımından durumu bilinen grupların karşılaştırılması yoluyla da yapılmıştır. Bu amaçla, normal ve otistik çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanlar için yapılan t- testinin sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Sosyal-Duygusal Gelişim Değerlendirme Aracından Aldıkları Puanların Çocuğun Durumuna Göre T-Testi Sonuçları

Grup	N	X	S	sd	t	p
Otistik	60	148.80	30.09	108	13.30	.000
Normal	50	213.66	18.35			

Otistik ve normal gelişim gösteren çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur [$t = 13.30$, $p < .000$]. Gelişimi normal olan çocukların ($X = 213.66$) aldıkları test puanları, otistik çocukların ($X = 148.80$) test puanlarına göre daha yüksektir. Bu bulgu, gelişimi normal olan çocukların sosyal ve duygusal gelişim özelliklerinin, otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerine göre daha iyi olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu bulgu, aracın otistik çocukları ayırt ettiğini göstermektedir.

Sosyal ve duygusal gelişimi değerlendirme aracı'nın ölçüt geçerliği için, araç ile ölçüt olarak alınan AGTE (Ankara Gelişimsel Tarama Envanteri) puanları arasında hesaplanan korelasyon, otistik çocuklar için .74 ($p < .001$), normal gelişim gösteren çocuklar için .73 ($p < .001$) ve toplam için .88'dir ($p < .001$).

7.2.4. Aracın Güvenirlik Çalışmaları:

Sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracının güvenirliliğiyle ilgili olarak, Coranbach's Alpha katsayısı otistik çocuklar için .92, normal gelişim gösteren çocuklar için .89, toplam için .97'dir. Öte yandan araçta yer alan maddelerin bireyleri ölçülen özellik açısından ne derece ayırt edip etmediğini açıklamak için madde korelasyon toplamları hesaplanmış madde-toplam korelasyonların .86 ile .33 arasında değiştiği görülmektedir. Bu sonuçlar, maddelerin tamamının sosyal-duygusal gelişim bakımından çocukları yeterince ayırt ettiğini göstermektedir. Düzeltilmiş maddetoplam korelasyonlarının .30 ve daha yüksek olması, maddelerin bireyleri ölçülen özellik açısından iyi ayırt ettiğini şeklinde yorumlanmaktadır (Özgüven, 1994).

7.2.5. Aracın Uygulanması

Araçtaki sorular, anne-babalara ya da çocuğun sürekli bakıcısına sorulmaktadır. Uygulama süresi yaklaşık yirmi dakikadır. Araştırmaya ilişkin bilgiler, araştırmacı tarafından ailelerle yüz yüze yapılan görüşmelerle elde edilmiştir.

Anne-baba ya da bakıcının verdiği cevaplara göre aracı uygulayan kişi her soru için "1:Hiçbir zaman", "2:Nadiren", "3:Bazen", "4:Sıklıkla", "5:Her zaman" seçeneklerinden birini işaretlemektedir. Hiçbir zaman: Çocuğun, ifade edilen davranışı göstermediğini belirtmektedir. Nadiren: Çocuğun, ifade edilen davranışı çok az gösterdiğini belirtmektedir. Bazen: Çocuğun ifade edilen davranışı bazı durumlarda gösterdiğini (çocuğun içinde bulunduğu ortam, psikolojik durumu, sağlığı vb. durumlara bağlı olarak ortaya çıkan davranışlar) belirtmektedir. Sıklıkla: Çocuğun ifade edilen davranışı çoğunlukla gösterdiğini belirtmektedir. Her zaman: Çocuğun ifade edilen davranışı sürekli olarak gösterdiğini belirtmektedir.

Araçta, tersten kodlanması gereken 9 madde vardır. Tersten kodlanması gereken bu maddeler: S12, S 17, S 34, S 35, S 36, S 38, S 39, S 40, S 41'dir.

7.3. Verilerin Analizi

Verilerin analizi aşamasında, demografik değişkenler gruplandırılmış, ardından "Otistik Çocuklar için Sosyal ve Duygusal Değerlendirme Aracı" planlanmıştır. Daha sonra elde edilen verilerin istatistiksel çözümlenmeleri bilgisayar ortamında gerçekleştirilmiştir.

Yöntem bölümünde;

1. Aracın yapı geçerliği faktör analizi ile incelenmiştir.

2. Aracın yapı geçerliği ölçülen özellik bakımından durumu bilinen grupların karşılaştırılması yoluyla da yapılmıştır. Bu amaçla, normal ve otistik çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanlar için yapılan t-testinin sonuçları hesaplanmıştır.

3. Sosyal ve duygusal gelişimi değerlendirme aracının güvenilirliğiyle ilgili olarak, Coranbach's Alpha katsayısı, öte yandan araçta yer alan maddelerin bireyleri ölçülen özellik açısından ne derece ayırt edip etmediğini açıklamak için madde toplam korelasyonları hesaplanmıştır.

4. Sosyal ve duygusal gelişimi değerlendirme aracının ölçüt geçerliği için, araç ile ölçüt olarak alınan AGTE (Ankara Gelişimsel Tarama Envanteri) puanları arasında korelasyon hesaplanmıştır.

Araştırma grubunu oluşturan çocukların demografik özelliklerini betimleyici sayı ve yüzde dağılımları çıkarılmıştır. Gruplar arasında yapılan istatistiksel analizlere ilişkin bilgiler aşağıda sunulmuştur.

1. Grubun puanlarının cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sayısı (kaçıncı kardeş olduğu) ve annenin çalışıp çalışmaması değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek üzere parametrik olmayan Mann Whitney-U Testi;

2. Grubun puanlarının yaş, tanı yaşı, almış oldukları özel eğitim süresi, anne ve babanın yaşı, anne ve babanın eğitim düzeyi değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek üzere parametrik olmayan Kruskal Wallis-H Testi uygulanmıştır.

Elde edilen veriler bilgisayarda SPSS programında çözümlenmiş, anlamlılık .05 düzeyinde sınanmış, diğer anlamlılık düzeyleri ayrıca belirtilmiş ve bulgular araştırmanın amaçlarına uygun olarak tablolar halinde sunulmuştur.

8. BULGULAR ve TARTIŞMA

Araştırmaya katılan otistik çocukların anne-babaların yaşları, eğitim durumları ve çalışma durumlarına ilişkin bilgiler Tablo 4'te verilmiştir.

Araştırmaya katılan otistik çocukların anne-babaların yaşları, eğitim durumları ve çalışma durumlarına ilişkin bilgiler Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Otistik Çocukların Anne-Babalarına Ait Demografik Özellikler

Değişken	Grup / Düzey	n	%
Anne Yaş	29 ve altı	28	46,7
	30-35	20	33,3
	36 ve üstü	11	18,3
	Cevapsız	1	1,7
	Toplam	60	100
Baba Yaş	29 ve altı	6	10,0
	30-35	31	51,7
	36 ve üstü	22	36,7
	Cevapsız	1	1,7
	Toplam	60	100
Anne Eğitim	İlköğretim	11	20,0
	Lise	19	31,7
	Üniversite	29	48,3
	Toplam	60	100
Baba Eğitim	İlköğretim	10	16,7
	Lise	21	35,0
	Üniversite	29	48,3
	Toplam	60	100
Anne Çalışma Durumu	1. Evet	34	56,7
	2. Hayır	26	43,3
	Toplam	60	100
Baba Çalışma Durumu	Evet	56	93,3
	Hayır	4	6,7
	Toplam	60	100

Tablo 4. incelendiğinde, araştırmaya dahil olan otistik çocuk annelerinin yaşlarının, 29 yaş ve altındakilerin %46,7, 30-35 yaşlar arasında olanların %33,3, 36 yaş ve üstünde olan annelerin ise %18,3 oranında dağılım gösterdikleri görülmüştür. Annelerin %1,7'si bu soruyu cevapsız bırakmışlardır. Babaların yaşları incelendiğinde, %10,0'unun 29 yaş ve altında, %51,7'sinin 30-35 yaşlar arasında, %36,7'sinin 36 yaş ve üstünde oldukları, %1,7'sinin bu soruya cevap vermedikleri görülmektedir. Grubu oluşturan çocukların annelerinin %20,0'si ilköğretim, %31,7'si lise, %48,3'ü üniversite, babalarının %16,7'si ilköğretim, %35,0'ı lise, %48,3'ü üniversite mezunudur. Annelerin çalışma durumları incelendiğinde, çalışan anneler %56,7, ev hanımı olan anneler %43,3 oranında dağılım göstermektedir. Babaların ise %93,3'ü çalışmakta olup, %6,7'si çalışmamaktadır.

Araştırmaya katılan otistik çocukların demografik özellikleri Tablo 5 ve Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 5. Otistik Çocukların Yaşı, Tanı Yaşı ve Eğitim Sürelerine Göre Dağılımı.

Değişkenler	Grup / Düzey	N	%
Yaş (Ay)	24-29	16	26,7
	30-35	21	35,0
	36	23	38,3
	Toplam	60	100
Tanı Yaşı (Ay)	18-23	19	31,7
	24-29	20	33,3
	30 ve üstü	8	13,3
	Cevapsız	13	21,7
	Toplam	60	100
Eğitim Süresi (Ay)	3 ve az	21	35,0
	4-6	16	26,7
	7-9	12	20,0
	10 ve üstü	10	16,7
	Cevapsız	1	1,7
	Toplam	60	100

Tablo 5. incelendiğinde, araştırmaya dahil olan otistik çocukların %26,7'sinin 24-29 aylık, %35,0'ının 30-35 aylık, %38,3'ünün 36 aylık oldukları saptanmıştır. Çocukların tanı yaşlarına bakıldığında, % 31,7'sinin 18-23 aylar arasında, %33,3'ünün 24-29 aylar arasında, %13,3'ünün 30 aylık ve üstünde tanı aldıkları görülmektedir. Almış oldukları eğitim süreleri incelendiğinde, grubun %35,0'ının 3ay ve daha az süredir, %26,7'sinin 4-6 aydır, %20'sinin 7-9 aydır, %16,7'sinin 10ay ve daha fazla süredir eğitim alıyor oldukları görülmektedir. Çalışmaya katılanların %1,7'sinin bu soruyu cevapsız bıraktıkları görülmektedir.

Tablo 6. Otistik Çocukların Cinsiyeti, Kardeş Sayısı ve Doğum Sırasına Göre Dağılımı

Değişkenler	Grup / Düzey	n	%
Cinsiyet	Kız	10	16,7
	Erkek	50	83,3
	Toplam	60	100
Kardeş Sayısı	Tek	43	71,7
	İki ve daha fazla	17	28,3
	Toplam	60	100
Doğuş Sırası	Birinci	47	78,3
	İkinci ve üstü	13	21,7
	Toplam	60	100

Tablo 6. incelendiğinde, araştırmaya katılan otistik çocukların %16,7'sini kız çocukların, %83,3'ünü erkek çocukların oluşturduğu görülmektedir. Çocukların kardeş sayıları incelendiğinde, tek çocuk olanlar %71,7, iki veya daha fazla kardeşi olan çocukların ise %28,3 oranında olduğu görülmüştür. Çocukların doğuş sırasına bakıldığında, ilk çocuk olanlar %78,3, ikinci çocuk ve üstü olanlar %21,7 oranında dağılım göstermektedir.

Çocukların, sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanların cinsiyete göre

Mann-Whitney U-testi sonuçları Tablo7'de verilmiştir.

Tablo 7. Sosyal-Duygusal Gelişimi Değerlendirme Aracından Aldıkları Puanların Cinsiyete Göre Mann-Whitney U-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Kız	10	31.30	313.00	242.00	.874
Erkek	50	30.34	1517.00		

Tablo 7. incelendiğinde araştırmaya katılan otistik çocukların, %16,7'sinin kız, %83,3'ünün ise erkek olduğu görülmektedir. Erkek çocukların sayısı, kız çocukların sayısından 5 kat fazladır.

Akçakın ve Kerimoğlu çalışmalarında, 1976-1990 ve 1991-1992 yılları arasında otistik tanısı almış olan çocukları cinsiyet oranları yönünden karşılaştırmışlardır. Araştırmaları sonucunda, erkek çocukların oranının kız çocuklara göre 3-4 kat daha fazla olduğunu ve bu oranın yıllara göre değişmediğini belirtmişlerdir (Akçakın ve ark.,1993:40). Bircan (2004:107)'in yapmış olduğu çalışmasında elde ettiği bulgular da bu durumu doğrulamaktadır.

Araştırmadan elde edilen verilere göre; çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanlar arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur [U= 242.00, p>.0.5].

Bu durumun, çocukların bu yaş dönemlerinde kendi cinsiyetlerine özgü özelliklerden çok, ortak birtakım özellikler gösteriyor olmalarından kaynaklandığı düşünülebilir.

Çocukların, sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanların kardeş sayısına göre Mann-Whitney U testi sonuçları Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Sosyal-Duygusal Gelişimi Değerlendirme Aracından Aldıkları Puanların Kardeş Sayısına Göre Mann-Whitney U-Testi Sonuçları

Kardeş Sayısı	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Tek Çocuk	43	27.51	1183.00	237.00	.035
2 veya daha fazla kardeş	17	38.06	647.00		

Tablo 8. incelendiğinde, araştırmaya katılan otistik çocuklardan %17,7'sinin tek çocuk olduğu, %28,3'ünün ise kardeşi olduğu görülmektedir. Bulgulara göre tek çocuk olan otistik çocukların sayısı, kardeşi olan otistik çocukların sayısından daha fazladır.

Fırat (2004)'in araştırmasında da tek çocuğa (otistik) sahip olan ailelerin oranları, birden fazla çocuğu olanların oranına göre daha fazladır. Bu bulgu, araştırmadan elde edilen verilerle paralellik göstermektedir.

Elde edilen verilere göre; otistik çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracı puanları arasında, kardeş sayısına göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir [U= 237.00, p<.0.5]. Analiz sonuçlarından; 2 veya daha fazla kardeşi olan çocukların test puanlarının, tek çocuk olanların test puanlarından daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bulgular, en az bir kardeşe sahip otistik çocukların, tek çocuk olanlara göre sosyal-duygusal gelişimlerinin daha iyi olduğunu göstermektedir.

Bu durum, bir kardeşe sahip olan otistik çocukların, kardeşleriyle sosyal ve duygusal bir bağ kuruyor olmaları ve kardeşleriyle sosyal iletişime giriyor olmaları ile bağlantılı olabilir.

Çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracı puanlarının doğum sırasına göre Mann Whitney U testi sonuçları Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Sosyal-Duygusal Gelişimi Değerlendirme Aracından Aldıkları Puanların Doğum Sırasına Göre Mann-Whitney U-Testi Sonuçları

Doğum Sırası	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
İlk Çocuk	47	28.15	1323.00	195.00	.047
İki veya üstü sırada	13	39.00	507.00		

Tablo 9. incelendiğinde, otistik çocukların %78,3'ünün ilk çocuk, %21,7'sinin ise iki veya üstü olduğu görülmektedir.

Hekim ve arkadaşlarının (2005) yapmış oldukları çalışmada; Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Polikliniğinde izlenen bir grup otistik çocuğun, çoğunluğunun kardeşi olduğu ve otistik çocukların sıklıkla ilk çocuk olduğu gözlenmiştir. Daha önceki araştırmalardan elde edilen bilgiler de (Kürşad 1979, Sonuvar ve ark. 1982, Avcı 1992, Akçakın, 2002) otizm tanısının sıklıkla birinci çocukta olduğunu göstermektedir.

Bu bulgu, Beşikçi (2000:108)'inin araştırma bulgularıyla da paralellik göstermektedir.

Lord ve arkadaşları, 46 yüksek fonksiyonlu otistik çocuk ve onların normal gelişen 54 kardeşi üzerinde yaptıkları çalışmalarında 1. ve 4. sıradaki çocuklarda otizm gördüklerini bildirmişlerdir.

Özatalay (1993:68)'in yapmış olduğu çalışmasında da; otistik çocukların %31,89 'unun tek çocuk olduğunu bulmuştur.

Otistik çocuğa sahip olan ailenin başka çocuğa sahip olmaktan kaçınması bu duruma yol açıyor olabilir.

Elde edilen verilere göre; otistik çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracı puanları arasında, doğum sırasına göre anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur [U=195.00, p<.0.5]. Analiz sonuçları; 2. çocuk olanların test puanlarının, ilk çocuk olanların test puanlarından daha yüksek olduğunu göstermektedir. Buna göre, 2. çocukların, ilk çocuk olanlara göre sosyal-duygusal gelişimlerinin daha iyi olduğu ifade edilebilir.

Bunun nedeni; büyük olan çocukların kardeşlerine öğretmenlik yapıyor olmaları, bildiklerini kardeşlerine aktarıyor olmaları ile ilgili olabilir. Ayrıca ailenin çocuk yetiştirme konusunda, ikinci çocuklarını yetiştirirken daha tecrübeli olmaları da çocukların gelişimlerini olumlu yönde etkiliyor olabilir. Çocukların, sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanların anne çalışma durumuna göre Mann-Whitney U-testi sonuçları Tablo10'da verilmiştir.

Tablo 10. Sosyal-Duygusal Gelişimi Değerlendirme Aracından Aldıkları Puanların Anne Çalışma Durumuna Göre Mann-Whitney U-Testi Sonuçları

Anne Çalışma Durumu	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Hayır	34	33.88	1152.00	327.00	.086
Evet	26	26.08	678.00		

Tablo 10 incelendiğinde, araştırmaya katılan otistik çocukların annelerinin %56,7'sinin çalışmadığı, %43,3'ünün ise çalışan annelerden oluştuğu görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre; ev hanımı annelerin sayısı, çalışan annelerin sayısına göre daha fazladır. Ancak, otistik çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanlara bakıldığında annelerin çalışma durumuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur [U=327.00, p>.0.5].

Otistik çocukların bakımını çoğunlukla anneler üstlenmektedir. Bu çocukların bakım ve yetiştirilmesinin zor olması ve zaman alması çoğu kez annelerin iş hayatından ayrılmasına neden olabilmektedir. Bu şekilde anneler çocuklarına daha fazla vakit ayırabilmektedirler. Ancak, otistik çocuk annelerinin, çocuklarının özel durumları nedeniyle, çalışıyor olsalar bile çalışmayan anneler kadar çocuklarına vakit ayırdıkları ve çocuklarının eğitimlerine katılma konusunda daha istekli oldukları söylenebilir. Bu durumdan çocukların gelişimlerinin de olumlu yönde etkilendiği düşünülebilir.

Çocukların, sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanların yaşa göre

Kruskall Wallis testi sonuçları Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Çocukların Sosyal-Duygusal Gelişimi Değerlendirme Aracından Aldıkları Puanların Yaşa Göre Kruskall Wallis Testi Sonuçları

Yaş	n	Sıra Ort.	sd	x^2	P
24-29 ay	16	26.00	2	4.24	.120
30-35 ay	21	36.74			
36 aylık	23	27.93			

Tablo 11. incelendiğinde, otistik çocukların %26,7'sinin 24-29 aylık, %35,0'inin 30-35 aylık, %38,3'ünün ise 36 ay üstü çocuklardan oluştuğu görülmektedir.

Elde edilen bulgulara göre; çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanlar arasında yaşa göre anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur [$x^2(2)=4.24, p>.0.5$].

Bu durum, araştırmaya dâhil olan çocukların yaş grubunun küçük olması, buna bağlı olarak çocukların birçoğunun yeni tanı almış olmaları ve Tablo 13.'te de görüldüğü gibi çocukların almış oldukları eğitim sürelerinin kısa olmasına bağlı olabilir.

Çocukların, sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanların tanı yaşına göre Kruskall Wallis testi sonuçları Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12. Çocukların, Sosyal-Duygusal Gelişimi Değerlendirme Aracından Aldıkları Puanların Tanı Yaşına Göre Kruskall Wallis Testi Sonuçları

Tanı Yaşı	n	Sıra Ort.	sd	x^2	p
18-23 ay	19	21.95	2	.721	.697
24-29 ay	20	25.50			
30-36 ay	8	25.13			

Tablo 12 incelendiğinde, araştırmaya dahil olan otistik çocukların, %31,7'sinin 18-23 aylar arasında, %33,3'ünün 24-29 aylar arasında, %13,3'ünün ise 30 aylık ve üstünde tanı almış oldukları görülmektedir.

Analiz sonuçları, çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanlar arasında tanı yaşına göre anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir [$x^2(2)=.721, p>.0.5$].

Bu durum, araştırmaya dâhil olan çocukların birçoğunun yeni tanı almış olmaları ve bu nedenle de Tablo 13.'te de görüldüğü gibi kısa bir süredir eğitim alıyor olmalarına bağlı olabilir.

Çocukların, sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanların eğitim süresine göre Kruskall Wallis testi sonuçları Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Çocukların, Sosyal-Duygusal Gelişimi Değerlendirme Aracından Aldıkları Puanların Eğitim Süresine Göre Kruskall Wallis Testi Sonuçları

Eğitim Süresi	n	Sıra Ort.	sd	x^2	p
3ay ve altı	21	31.62	3	3.75	.290
4-6 ay	16	30.03			
7-9 ay	12	22.29			
10 -12 ay	10	35.80			

Araştırmaya katılan otistik çocukların, %35,0'ünün 3 ay ve daha kısa süredir,

%26,7'sinin 4-6 ay, %20,0'sinin 7-9 ay, %16,7'sinin ise 10 ay ve üstünde eğitim almış oldukları görülmektedir.

Elde edilen bulgulara göre, çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanlar arasında aldıkları eğitim süresine göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir [$x^2(3)= 3.75, p>.0.5$].

Bu durum, araştırmaya katılan çocukların yaşlarının küçük olması ve çocuklara otistik tanısının yeni konulması, bu nedenle de çocukların kısa bir süredir eğitim alıyor olmalarına bağlı olabilir.

Çocukların, sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanların anne yaşına

göre Kruskall Wallis testi sonuçları Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14. Çocukların, Sosyal-Duygusal Gelişimi Değerlendirme Aracından Aldıkları Puanların Anne Yaşına Göre Kruskall Wallis Testi Sonuçları

Anne yaş	n	Sıra Ort.	sd	x^2	p
29 ve altı	28	32.00	2	1.51	.469
30-35	20	30.23			
36 ve üstü	11	24.50			

Araştırmaya katılan annelerin yaşlarına bakıldığında, %46,7'sinin 29 yaş ve altında, %33,3'nün 30-35 yaşlar arasında, %18,3'nün ise 36 yaş ve üstünde olduğu görülmektedir.

Analiz sonuçları, çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanlar arasında annelerin yaşına göre anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir [$x^2(2)= 1.51$, $p>.0.5$].

Otistik çocuk annelerinin yaşları ne olursa olsun, çocuklarını tüm yönleriyle kabul ettikleri, bu durumun annelerin çocuklarının gereksinimlerine yanıt verebilme yeteneğini arttırdığı ve çocukları ile yeterince ilgilendikleri düşünülebilir. Ayrıca annelerin, çocuklarının özel durumları nedeniyle onların eğitimlerine katılma konusunda daha istekli oldukları söylenebilir. Bu durumun çocukların sosyal- duygusal gelişimlerini olumlu yönde etkilediği düşünülebilir.

Çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanların anne öğrenim durumuna göre Kruskall Wallis testi sonuçları Tablo 15'de verilmiştir.

Tablo 15. Çocukların Sosyal-Duygusal Gelişimi Değerlendirme Aracından Aldıkları Puanların Anne Öğrenim Durumuna Göre Kruskall Wallis Testi Sonuçları

Anne Öğrenim	n	Sıra Ort.	sd	x^2	p
İlköğretim	12	30.67	2	2.65	.265
Lise	19	35.53			
Üniversite	29	27.14			

Araştırmaya katılan annelerin öğrenim durumları incelendiğinde %20,0'sinin ilköğretim mezunu, %31,7'sinin lise mezunu, %48,3'nün ise üniversite mezunu oldukları görülmektedir.

Bulgulara göre, üniversite mezunu annelerin sayısının, ilköğretim ve lise mezunu annelere göre daha fazla olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular, çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanlar arasında annelerin öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir [$x^2(2)= 2.65$, $p>.0.5$]. Annelerin akademik eğitim düzeylerinin, çocukları ile ilgilenme düzeylerini etkilemediği, eğitim seviyesi ne olursa olsun tüm annelerin çocuklarının durumları nedeniyle çocuklarına karşı olumlu tavır geliştirdikleri ve çocuklarını kabul ettikleri, bu nedenle de çocuklarının gereksinimlerine yeterince yanıt verebildikleri düşünülebilir. Ayrıca çocuklarının özel durumları nedeniyle annelerin çocuklarının eğitimlerine katılma konusunda daha istekli oldukları ve çocuklarının eğitimlerinde aktif rol aldıkları söylenebilir. Bu durumda annelerin eğitim düzeylerinin çocukları ile ilgilenme düzeylerini etkilemediği düşünülebilir.

Çocukların, sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanların baba yaşına göre Kruskall Wallis testi sonuçları Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16. Çocukların Sosyal-Duygusal Gelişimi Değerlendirme Aracından Aldıkları Puanların Baba Yaşına Göre Kruskall Wallis Testi Sonuçları

Baba Yaş	n	Sıra Ort.	sd	x^2	p
29 ve altı	6	30.67	2	.237	.888
30-35	31	30.87			
36 ve üstü	22	28.59			

Çalışmaya katılan babaların, %10,0'nun 29 yaş ve altında, %51,7'sinin 30-35 yaşlar arasında, %36,7'sinin 36 yaş ve üstünde olduğu görülmektedir.

Analiz sonuçları, çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanlar arasında babaların yaşına göre anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir [$x^2(2)= .237$,

$p > .0.5]$. Babaların yaşlarının, çocuklarıyla ilgilenme düzeylerini değiştirmedeği, babaların çocuklarını tüm özellikleriyle kabul ettikleri ve böylelikle çocuklarının gereksinimlerine daha iyi yanıt verdikleri, eğitimleri konusunda da aktif katılımları olduğu düşünülebilir. Babaların, anneler kadar çocukları ile ilgilendikleri ve onlara vakit ayırdıkları söylenebilir.

Çocukların, sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanların baba öğrenim durumuna göre Kruskal Wallis testi sonuçları Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Sosyal-Duygusal Gelişimi Değerlendirme Aracından Aldıkları Puanların Baba Öğrenim Durumuna Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Baba Öğrenim	n	Sıra Ort.	sd	χ^2	p	Anlamli Fark
İlköğretim	10	38.35	2	6.70	.035	İlköğretim- Lise İlköğretim-Üniversite Lise- Üniversite
Lise	21	34.93				
Üniversite	29	24.59				

Çalışmaya katılan babaların %16,7’sinin ilköğretim mezunu, %35,0’inin lise mezunu, %48,3’nün ise üniversite mezunu oldukları görülmektedir.

Çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracı puanları arasında, babanın öğrenim durumuna göre anlamlı bir fark bulunmuştur [$\chi^2(2)=6.70$, $p < .0.5]$. Bu farkın hangi ikili gruplar arasındaki farklardan kaynaklandığını görmek için U- testi ile ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Analiz sonuçları; babaları ilköğretim ve lise mezunu olan çocukların puanlarının, babaları üniversite mezunu olan çocuklardan, ilköğretim mezunu olan babaların puanlarının lise mezunu olanlardan daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, babalarının öğrenim düzeyi düşük olan otistik çocukların sosyal-duygusal gelişimlerinin daha iyi olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Babaların eğitim düzeyleri, meslekleri, engelli çocuğun yaşı, engelin süregelen oluşu gibi çeşitli durumlar babanın engelli çocuğu kabullenme durumunu ve babaların çeşitli alanlardaki stres düzeylerini etkilemektedir. Öğrenim düzeyi yüksek olan babaların sosyal çevrelerinin de etkisiyle çocuklarını kabullenmekte annelere ve öğrenim düzeyi düşük babalara göre daha fazla zorlandıkları söylenebilir. Ayrıca, babaların öğrenim durumlarına göre çalışma koşullarının değiştiği, üniversite mezunu olan babaların işyerlerindeki sorumluluklarının fazla olduğu ve işlerine ayırmaları gereken vaktin daha fazla olması gerektiği düşünülebilir. Bu nedenle, babaların çocuklarıyla geçirdikleri vakit ve çocukları ile ilgilenme süreleri daha kısıtlı olabilir. Bu durumdan, çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerinin olumsuz yönde etkilendiği söylenebilir.

7. SONUÇ

Bu araştırma, 24-36 aylık otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişim özelliklerini incelemek amacıyla planlanmıştır.

Araştırma grubunu, kar amacı gütmeyen işletmelere kayıtlı, yaşları 24-36 ay arasında değişen 60 otistik çocuk (10 kız, 50 erkek) oluşturmaktadır. Araştırmada; otistik çocuğun yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı, kaçınıcı çocuk olduğu, çocuğa otistik tanısı konulma yaşı, çocuğun almış olduğu özel eğitim süresi gibi özellikleri, otistik çocuğa sahip ailelerin sosyo-demografik özellikleri (yaş, eğitim durumu, çalışma durumu ve meslekleri) ve otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişim özellikleri incelenmiştir.

Elde edilen verilerin istatistik değerlendirmesinde, Mann Whitney-U Testi ve Kruskal Wallis-H Testi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; araştırmaya katılan otistik çocukların, sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanlar arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur [$U = 242.00$, $p > .0.5$].

Çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracı puanları arasında, kardeş sayısına göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir [$U = 237.00$, $p < .0.5]$. Analiz sonuçları; 2 veya daha fazla kardeşi olan çocukların test puanlarının, tek çocuk olanların test puanlarından daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracı puanları arasında, doğum sırasına göre anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur [$U=195.00$, $p<.0.5$]. Analiz sonuçları; 2. çocuk olanların test puanlarının, ilk çocuk olanların test puanlarından daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanlar arasında annelerin çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur [$U=327.00$, $p>.0.5$]. Çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanlar arasında yaşa göre anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur [$\chi^2(2)=4.24$, $p>.0.5$].

Çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanlar arasında tanı yaşına göre anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir [$\chi^2(2)=.721$, $p>.0.5$]. Çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanlar arasında annelerin yaşına göre anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir [$\chi^2(2)=1.51$, $p>.0.5$].

Çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanlar arasında aldıkları eğitim süresine göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir [$\chi^2(3)=3.75$, $p>.0.5$].

Elde edilen bulgular, çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanlar arasında annelerin öğrenim durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir [$\chi^2(2)=2.65$, $p>.0.5$]. Çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracından aldıkları puanlar arasında babaların yaşına göre anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir [$\chi^2(2)=.237$, $p>.0.5$].

Çocukların sosyal-duygusal gelişimi değerlendirme aracı puanları arasında, babanın öğrenim durumuna göre anlamlı bir fark bulunmuştur [$\chi^2(2)=6.70$, $p<.0.5$]. Bu farkın hangi ikili gruplar arasındaki farklılardan kaynaklandığını görmek için U testi ile ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Analiz sonuçları; babaları ilköğretim ve lise mezunu olan çocukların puanlarının, babaları üniversite mezunu olan çocuklardan, ilköğretim mezunu olan babaların puanlarının lise mezunu olanlardan daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Yukarıda sıralanan sonuçlar en genel şekliyle ifade edilirse, otistik çocukların bir kardeşe sahip olma durumlarının, doğum sıralarının ve babaların eğitim düzeylerinin çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerini etkilediği söylenebilir.

8. ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen bulgular incelendiğinde, otistik çocukların, sosyal ve duygusal gelişim alanları ile ilgili birtakım problemleri olduğu görülmektedir. Otistik çocukların yaşitlarıyla birlikte okul ortamlarından yararlanmaları ve günlük yaşama uyum sağlamaları için çocukların bu gelişim özelliklerinin bilinerek desteklenmesi gerekmektedir.

Günümüzde otizmi tamamen ortadan kaldıracak bir tedavi yöntemi henüz bulunmamaktadır. Otistik çocukların normal yaşitlarıyla birlikte günlük yaşamlarını sürdürebilmeleri ancak aldıkları eğitim sayesinde olabilmektedir. Bu açıdan çocuğun aldığı profesyonel destek ve eğitimin kalitesi son derece önemlidir. Eğitimcilerin, otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri hakkında bilgi sahibi olmaları, çocuklar için etkili bir öğrenme ortamı oluşturmaları açısından önemlidir. Otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişim özellikleri ve eğitimlerine yönelik araştırmalar ülkemizde yetersiz sayıdadır. Bu konudaki araştırmaların farklı yaş grupları için kapsamlı bir biçimde yapılması, otistik çocukların gelişimsel özellikleri ve eğitimleri açısından yararlı olacaktır. Böylece otistik çocukların gelişimsel özellikleri ortaya konabilecek ve çocukların gelişimsel özellikleri ve ihtiyaçlarına uygun eğitim yaşantıları planlanabilecektir.

Otistik çocukların genellikle tek çocuk oldukları bilinmektedir. Bir kardeşe sahip olan otistik çocukların sosyal ve duygusal gelişim özelliklerinin tek çocuk olanlara göre, çocukların doğum sıralarına bakıldığında ikinci ve daha üstü sırada yer alan çocukların ilk çocuklara göre sosyal ve duygusal gelişimlerinin daha iyi durumda olduğu araştırmanın sonuçları arasında yer almaktadır. Bu durum, otistik çocukların kardeşleriyle sosyal iletişime giriyor olduklarını ve kardeşlerin edindikleri bilgileri birbirlerine aktarıyor olduklarını düşündürmektedir. Bu konuda aileler, çocuklarının yaşitları ve diğer çocuklarla bir arada bulunabilecekleri ve sosyal iletişime girebilecekleri ortamlar yaratarak çocuklarının sosyal ve duygusal gelişim özelliklerini desteklemelidirler.

KAYNAKÇA

Akçakın, Melda, S.Polat ve E. Kerimoğlu. (1993). Otistik ve Zeka Özürlü Çocukların Demografik ve Doğumla İlgili Özellikler Yönünden Karşılaştırılması. Türk Psikiyatri Dergisi, 4 (1).

- Darıca, Nilüfer, Ü. Abidoğlu, ve Ş. Gümüşçü. (2002). Otizm ve Otistik Çocuklar. Üçüncü Baskı. Ankara: Özgür Yayınlar. (Ateş, 2005:31).
- Eren, Özden. (1994). Türkiye’de Otistik Çocukların Aile Yapıları Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).
- M.E.B. (2002). **Otistik Çocukların Eğitiminde Aile El Kitabı**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Korkmaz, Barış. (2005). **Yağmur Çocuklar, Otizm Nedir?**. İstanbul: Kitap Matbaacılık.
- Korkmaz, Barış. (2005). Yağmur Çocuklar, Otizm Nedir?. İstanbul: Kitap Matbaacılık. Aydın, 2003:17).
- Krug, Arick and Almond. (1978). Autism Behavior Checklist.
- Özatalay, Esin. (1993). Bir Grup Otistik Çocukta Sosyo-Demografik Özellikler Ve Organik Etiyolojinin Araştırılması. Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı Çocuk Psikiyatrisi Bilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi).
- Özgüven, Ethem. (1994). Psikolojik testler. Ankara: Yeni Doğu Matbaası.
- Rimbland, Bernard and S.M. EDELSON. (1999). Autism Treatment Evaluation Checklist
- Robins, D., D. FEİN, M. BARTON and J. GREN. (2001). The Modified Checklist For Autism İn Toddlers: An İntial Study İntestigating The Early Detection Of Autism And Pervasive Developmental Disorders. Journal of Autism and Developmental Disorders, 31 (2), 131-144.
- Siegel, Bryna. (1999). Pervasive Developmental Disorder Screening Test-II.
- Wetherby Amy M. and B.M. PRIZANT. (2002). Communication and Symbolic Behavior Scales, Developmental Profile.
- <http://firstwords.fsuedu/pdf/checklist.pdf> (05.04.2007).
- http://www.ddhealthinfo.org/pdf/ASD_Best_Practice.pdf (29.01.2019).
- <http://drrobertkohn.com/forms/AutismChecklist.pdf> (24.01.2019).
- <https://www.autismeval.com/ari-atec/atecform.pdf> (29/01/2019).
- <http://www.autism-tr.org/06.12.2006>